

ЧЕРНИШОВА

Лілія Іванівна
chernishova_lila@ukr.net

УДК 338.26

УКРІПЛЕННЯ УПРАВЛІНСЬКОГО
ІНСТРУМЕНТАРІЮ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
КОНЦЕПЦІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУSTRENGTHENING OF MANAGEMENT
TOOLS TO ENSURE THE CONCEPT OF
SUSTAINABLE DEVELOPMENTк.е.н., доцент, Одеський
національний політехнічний
університет

ЧІЧКАН

Олександра Сергіївна
chichkan.1995@gmail.comстудент, магістратури
Одеського національного
політехнічного університету

Стаття присвячена розкриттю сутності понять «розвиток» та «сталий розвиток», а також дослідженню концепції сталого розвитку. Обрана тематика є насущною та актуальною. Це пояснюється необхідністю якісних змін в бік забезпечення сталого розвитку світу, країн та окремих індивідуумів. У роботі розглянуто та удосконалено ієрархічну структуру рівнів реалізації концепції сталого розвитку, визначені функції та цілі, характерні для кожного визначеного рівня в залежності від їх впровадження. Розроблено узагальнений алгоритм управлінських дій для забезпечення сталого розвитку на будь-якому рівні ієрархічної структури.

* * *

Статья посвящена раскрытию сущности понятий «развитие» и «устойчивое развитие», а также исследованию концепции устойчивого развития. Выбранная тематика является насущной и актуальной. Это объясняется необходимостью качественных изменений в сторону обеспечения устойчивого развития мира, стран и отдельных индивидуумов. В работе рассмотрена и усовершенствована иерархическая структура уровней реализации концепции устойчивого развития, определены функции и цели, характерные для каждого определенного уровня в зависимости от их внедрения. Разработан обобщенный алгоритм управленческих действий для обеспечения устойчивого развития на любом уровне иерархической структуры.

* * *

The introduction reveals the relevance of the article and introduces initial concepts. The purpose of the article is to discuss the concept of "sustainable development", an analysis of the theoretical basis of the concepts of development and its functions. This topic is relevant and urgent. It is associated with global processes that occur in the economic, social and environmental spheres of the life of the planet. Results show the views of different authors on the concepts of development and different interpretations of the concept of sustainable development.

The concept of sustainable development contains its own principles and goals. They relate to the economy, ecology and social life. These areas are fundamental and important. They differ at different levels of their application. The article shows the standard hierarchical structure. It is divided into three levels. The authors proposed an improved structure. It includes five levels. These are the global level, the international level, the national level, the local level (it contains the regional, city and business levels), the individual level. Each of them has its own distinctive features and contains different goals. But they are all interconnected and implemented together. Also at these levels should develop the necessary indexes. They will show whether the desired level of development has reached.

The article also presents a plan for making management decisions. It can be applied at all levels of the sustainable development hierarchy. It will also help in making decisions and indicate opportunities where there are risks. This algorithm was developed by the authors. It is based on an improved hierarchical structure of sustainable development.

The concept of sustainable development was mentioned in the forties by academician Vernadsky. Today this question is relevant. He is supervised by the Organization of United Nations. It is very important to achieve sustainable development. This will help save the planet and individual countries from death.

Ключові слова: розвиток, сталий розвиток, концепція сталого розвитку, ієрархія

Ключевые слова: развитие, устойчивое развитие, концепция устойчивого развития, иерархия

Keywords: development, sustainable development, concept of sustainable development, hierarchy

ВСТУП

Урбанізація, глобалізація, плинність часу та впровадження інтенсифікації виробничих процесів, нерівність та дискримінація поклали початок розповсюдженню та актуалізації концепції сталого розвитку. Визначена проблематика стосується всіх ланок бізнес-середовища у всіх її вимірах: соціальному, економічному, культурному та екологічному. Підприємство може не вважати досягнення стійкості стратегічно важливим або не розглядати це питання, однак, необхідність стійкого існування все одно буде обумовлювати те, як воно функціонуватиме. Отже, організація отримує довгострокову мету, яка буде узгоджуватися з його основною діяльністю, сильними сторонами, мотивуванням її співробітників і контрагентів та надавати оптимізм. Вище-

зазначене обумовлює необхідність укріплення управлінського інструментарію для забезпечення концепції сталого розвитку, стимулювання дій уряду, контролюючих органів, суб'єктів економічних відносин та громадян країни у визначеному напрямку.

Актуалізації питання сталого розвитку приділяли увагу такі вітчизняні науковці: А.С. Глинська, В.Л. Гура, Б. Данілішин, Л. Шостак, Л. Корнійчук, О.С. Кузьміна, Н.В. Шандова, В.В. Соляр, В. Прадун, Л.А. Квятковська, Л.С. Мельничук, С.Л. Пакулін, З.С. Люльчак та інші. У своїх роботах вони розглянули різні підходи та висунули індивідуальні думки з приводу нагальної ситуації в області використання та практичного втілення принципів концепції в сучасному народному господарстві та промисловості.

МЕТА РОБОТИ

Метою роботи є узагальнення теоретичної бази наукових категорій «розвиток» та «сталий розвиток», вдосконалення ієрархічної структури реалізації концепції сталого розвитку та визначення управлінських дій у досліджуваному напрямку.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці, матеріали періодичних фахових та профільних видань, різноманітні ресурси Internet. При проведенні досліджень було використано методи узагальнення, аналізу, системного підходу.

РЕЗУЛЬТАТИ

Кожного дня сучасність отримує у своє розпорядження величезну кількість новітніх розробок, які є результатами наполегливої роботи сотень науковців і розробників. У розумінні багатьох людей – це прояв розвитку, що забезпечить людству безтурботне технологічно та інноваційно наповнене життя. На перший погляд це й дійсно так. Але результатами «розвитку сьогодення» можуть скористатися далеко не всі верстви суспільства, досі існує безліч невиліковних хвороб, які кожної секунди відіймають людські життя, екологічна ситуація складається таким чином, коли катастрофічними темпами планета втрачає біо-різноманітність. Цей перелік можна наповнити ще сотнями таких прикладів. Але всі вони підтверджують те, що насправді ми живемо в світі, де розвиток є чимось матеріальним та статусним.

У академічному тлумачному словнику української

мови вказано, що розвиток представляє собою процес, внаслідок якого відбувається зміна якості об'єкту, перехід від одного якісного стану до іншого [1]. А у філософському енциклопедичному словнику зазначено, що розвиток – це незворотна, спрямована, закономірна зміна матеріальних та ідеальних об'єктів; один із загальних видів зв'язку [2, с. 555].

Розвиток – це процес, в якому збільшуються можливості й бажання індивіда задовольняти свої бажання та потреби інших людей. Воно більшою мірою стосується того, як багато може зробити людина або організація, ніж того, чим вони вже володіють, якого економічного стану або рівня досягли до певного періоду свого існування [3].

В. Довбенко зауважує, що розвитком треба вважати процес зміни стану об'єкта, поліпшенням (вдосконаленням) його характеристик та якісного, кількісного нарощення параметрів [4, с. 500].

Розглянувши та проаналізувавши також інші підходи до визначення категорії «розвиток», слід зазначити, що на сьогоднішній день поняття чистого розвитку майже не використовується. Воно взаємодіє з різними сферами життя та набуває якісних і функціональних характеристик, властивих тому чи іншому процесу. Прикладом можуть бути: економічний, соціальний, психологічний, управлінський, кадровий, фінансовий розвиток тощо. Але найбільш актуальним у наш час є сталий розвиток. Трактуючи це поняття також накопичує суб'єктивні риси. Кожен з авторів, які розглядали та досліджували цю категорію наділяли її власними думками, зазначеним у табл. 1.

Таблиця 1

Підходи до визначення поняття «сталий розвиток» [складено за матеріалами 5-10]

Автор	Тлумачення поняття
Гру Харлем Брунтланд	Під сталим розвитком розуміється такий розвиток, який задовольняє теперішні потреби, але не ставить під загрозу можливості майбутніх поколінь задовольняти свої власні потреби, чи який забезпечує високу якість довкілля і здорову економіку всіх народів світу [5].
З. Греффа	Сталий розвиток – це концепція, ідеологія, реакція світового співтовариства на кризові явища у біосфері, економіці, сфері міжнародних відносин [6].
Х.А. Барлибаев	«Сталий розвиток» є поняттям, концепцією, теорією про можливість збалансованого, зрівняного динамічного стану та розвитку світового співтовариства у єдності з оточуючим середовищем в межах соціоприродної системи, який оцінюється за певними критеріями чи індикаторами [7, С.21].
Д. Стиглиця	Сталий розвиток – розвиток, який має дозволити людству уникнути можливого передчасного зникнення з обличчя Землі в результаті самознищення під впливом власних варварських дій стосовно оточуючої дійсності [8, С.43].
А.Д. Урсул	Сталий розвиток – це керований системно-збалансований соціоприродний розвиток, який не руйнує природне середовище, забезпечує виживання та безпечно довге існування цивілізації [9, С. 43].
В.І. Данілов-Данілян	Це такий розвиток, який не виводить глобальну цивілізацію за межі господарчої ємкості біосфери... він не викликає у біосфері процесів руйнування, результатом якого може стати виникнення умов, для людини принципово неприйнятних” [10, С.158]
Б. Данилишин, Л. Шостак	Це така система відносин суспільного виробництва, при якій досягається оптимальне співвідношення між економічним ростом, нормалізацією якісного стану природного середовища, ростом матеріальних і духовних потреб населення [11].
Л. Корнійчук	Поняття, яке включає у свій зміст такі семантичні відтінки, як «життєздатний», «усебічно збалансований», «достатній», це розвиток без зростання, тобто без виходу ресурсопотоку за межі регенеративних і поглинаючих можливостей довкілля, метою якого є достатнє, а не максимальне багатство на душу населення [12].
В. Прадун	Збалансований розвиток, тобто такий, що має збалансовану динамічну рівновагу між компонентами інтегрованої екосистеми [13].
А.Є. Глинська	Розвиток, що означає прийняття такої стратегії та діяльності, які б повністю задовольняли потреби суспільства у певних видах продукції чи послуг вже на сьогоднішній день, та у той же час підтримували та сприяли формуванню людського капіталу та раціональному використанню природних ресурсів, які знадобляться у майбутньому [14].

Ще академік В.І. Вернадський наголошував на тому, що необхідно терміново звернути увагу на якісні зміни, які відбуваються у світі під впливом надшвидкого розвитку людства. Тому наслідки науково-технологічного прогресу та інтенсифікації промислової діяльності людства призвели до формування концепції сталого розвитку. Там зазначалось, що «сталий розвиток» – це такий розвиток суспільства, який задовольняє потреби нинішніх поколінь і не ставить під загрозу можливості наступних поколінь задовольняти

свої потреби [5].

Варто зазначити, що концепція сталого розвитку має власну впорядковану ієрархічну структуру. Вона формується виходячи з принципів та цілей, які різняться за масштабністю та застосовністю. Тобто, кожен з них можливо деталізувати з масштабного значення для планети в цілому до крихітного постулату, який буде дотримуватися окремою людиною у повсякденному житті. Це дає змогу наглядно представити цю структуру на рис. 1.

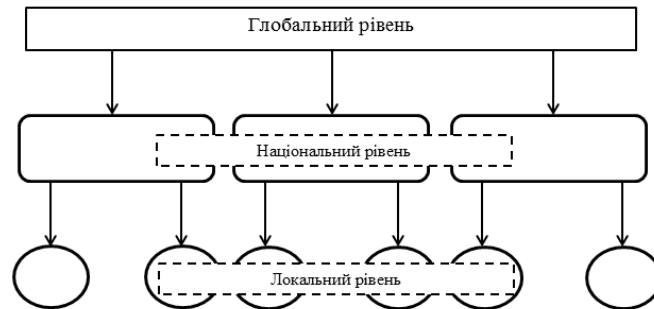

Рис. 1. Ієрархічна структура рівнів реалізації концепції сталого розвитку [складено на основі матеріалу [15]]

На кожному з цих рівнів виконуються різні, але пов'язані між собою, процедури, досягаються власні цілі та формуються окремі принципи. Деталізуємо кожен з них.

На глобальному рівні приймаються концептуальні документи, укладаються міжнародні договори і конвенції, створюються міжнародні організації та інститути. На цьому ж рівні розробляються технології економічного забезпечення реалізації даних договорів і індикатори сталого розвитку, переглядаються системи національних рахунків з урахуванням екологічного фактора. Необхідно відзначити, що цей рівень передбачає розвиток регіонального співробітництва, яке на сьогоднішній день є однією з найбільш ефективних форм міжнародного співробітництва.

Наступний рівень це державний чи національний рівень. На ньому розробляються національні концепції, плани, стратегії переходу країни до сталого розвитку. Ці документи стають надалі базовими для дій на локальному (місцевому) рівні. Також державний рівень забезпечує можливість переходу до сталого розвитку за допомогою законодавчо-правової бази.

Ще один рівень реалізації концепції сталого розвитку це локальний рівень. Діючі суб'єкти цього рівня різні і можуть бути віднесені до одного рівня умовно. На місцевому рівні може діяти цілий регіон або місто, міський чи сільський район, структурна одиниця місцевого самоврядування або співтовариство, яке проживає на невеликій території [15].

Вище зазначена структура є стандартною та загальноприйнятною. Вона є універсальною та менш деталізованою, що підвищує можливість її сприйняття. Але вона не дає змоги проаналізувати окремі випадки, що можуть трапитися на тому чи іншому рівні. Тому пропонується удосконалити визначену структуру, деталізувавши окремі спектри та сфери. Вона є більш структурованою та практичною, на наш погляд. Графічно її можна зобразити на рис. 2.

Така деталізація та структурізація дає змогу детально розподілити задачі та цілі концепції сталого розвитку

на всіх рівнях, що вказані у табл. 2.

Варто приділити увагу і тому факту, що зазвичай процес змін, без якого не можливий розвиток, відбувається маленькими кроками і утворюється з маленьких частин – досягнень. Тобто не можливо стати на шлях розвитку країни без спонування до цього регіонів та окремих підприємств. Таким чином, вважаємо за необхідне визначити перелік принципів, на які слід орієнтуватися у своєму розвитку окремим підприємствам:

- цілеспрямованість (розробка та впровадження цілей підприємства згідно сталого розвитку);
- системність (взаємозв'язок між елементами підприємства);
- адаптивність (здатність до пристосування в умовах постійних змін);
- ресурсозбереження (визначення та впровадження системи оптимального використання відтворюваних та невідтворюваних ресурсів, пошук нових джерел ресурсозабезпечення);
- динамічність [16];
- обґрунтованість та зваженість (жодне з рішень не має бути прийняте без обґрунтованих передумов);
- превентивність (завчасне визначення можливих ризиків та їх наслідків);
- інноваційність (пошук технологічних та організаційних інновацій, що допоможуть не втратити актуальність на конкурентному ринку);
- збалансованість (розвиток має відбуватися на всіх його рівнях: працівники, технології, фінанси).

Щоб не упустити потенційні можливості, варто почати більш широко і уважно оцінювати потенціал застосування принципів стійкості і переходити до рішучих дій.

Також в рамках нашого дослідження було розроблено узагальнений алгоритм управлінських дій для забезпечення сталого розвитку на всіх рівнях ієрархічної структури (рис. 3).

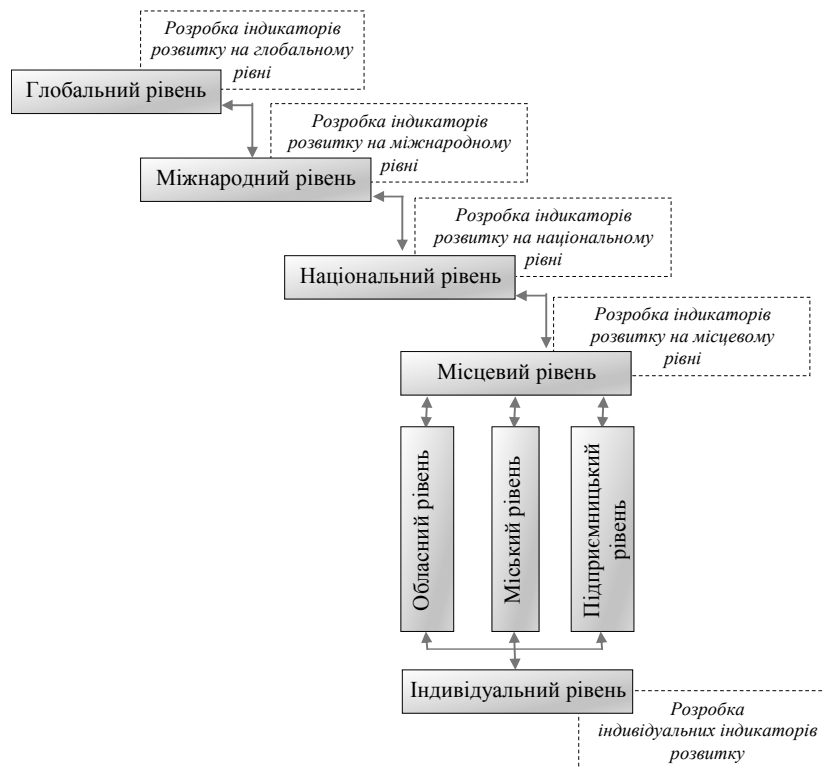

Рис. 2. Удосконалена ієрархічна структура рівнів реалізації концепції сталого розвитку [складено на основі власних розробок авторів]

Таблиця 2

Функції та цілі сталого розвитку на різних рівнях ієрархічної структури

Рівні реалізації концепції	Функції	Цілі
1	2	3
Глобальний рівень	Забезпечення та розробка концептуальних документів, укладання договорів та конвенцій, забезпечення реалізації цілей керованих рівнів.	Загально прийнятими цілями (ООН) є: подолання бідності і голоду, зміцнення здоров'я, якісна освіта, гендерна рівність, чиста вода, доступна та чиста енергія, гідна праця, інновації, скорочення нерівності, сталий розвиток міст та спільнот, відповідальне споживання та виробництво, пом'якшення наслідків зміни клімату, збереження морських ресурсів, захист екосистем суші, мир і справедливість, партнерство
Міжнародний рівень	Розробка та впровадження програм задля досягнення партнерства у реалізації концепції сталого розвитку, забезпечення розвиненими країнами підтримки нужденних країн.	Досягнення міжнародної рівності країн, реалізація програм міжнародного співробітництва з метою урегулювання питань щодо підтримки взаємозв'язку між всіма країнами, розповсюдження та вкорінення принципів сталого розвитку тощо.
Національний рівень	Розробка національних концепцій, програм, планів, стратегій переходу країни до сталого розвитку, розробка законодавчо-правової бази для впровадження та підтримки сталого розвитку.	Пріоритетними цілями цього рівня мають стати: досягнення сталого споживання та виробництва, стала енергетика, сталі закупівлі, сталий розвиток населених пунктів, сталий спосіб життя та освіта. Всі ці цілі розробляються на основі глобальних та міжнародних і коригуються в залежності від місцевих цілей та наявних ресурсів.
у тому числі: – обласний рівень	Функціональним обов'язком є формування місцевих бюджетів та визначення статей видатків на реалізацію сталого розвитку, розробка обласних програм розвитку з урахуванням принципової направленості регіону.	Реалізація національних програм сталого розвитку у розрізі обласного значення, забезпечення соціальними гарантіями мешканців області, налагодження зв'язку з вищими рівнями та коригування дій у відповідності до них тощо.
– міський	Формування місцевих органів по реалізації національних та обласних принципів сталого розвитку, розробка програм розвитку та вдосконалення міста	Реалізація розроблених програм, досягнення сталості у соціальній, економічній та екологічній сферах життя міста

Продовження табл. 2

1	2	3
– підприємницький рівень	Розробка стратегії сталого розвитку малої підприємницької одиниці, координація дій з місцевою владою, розробка власної нормативної документації для покращення діяльності малого підприємства	Досягнення стійкості окремого підприємства в усіх сферах його діяльності, забезпечення дотримання вимог стійкості тощо.
Індивідуальний рівень	Формування індивідуальних цілей стійкого розвитку, з дотримання постулату про можливість забезпечення благами майбутнього покоління, та дотримання їх у повсякденному житті	

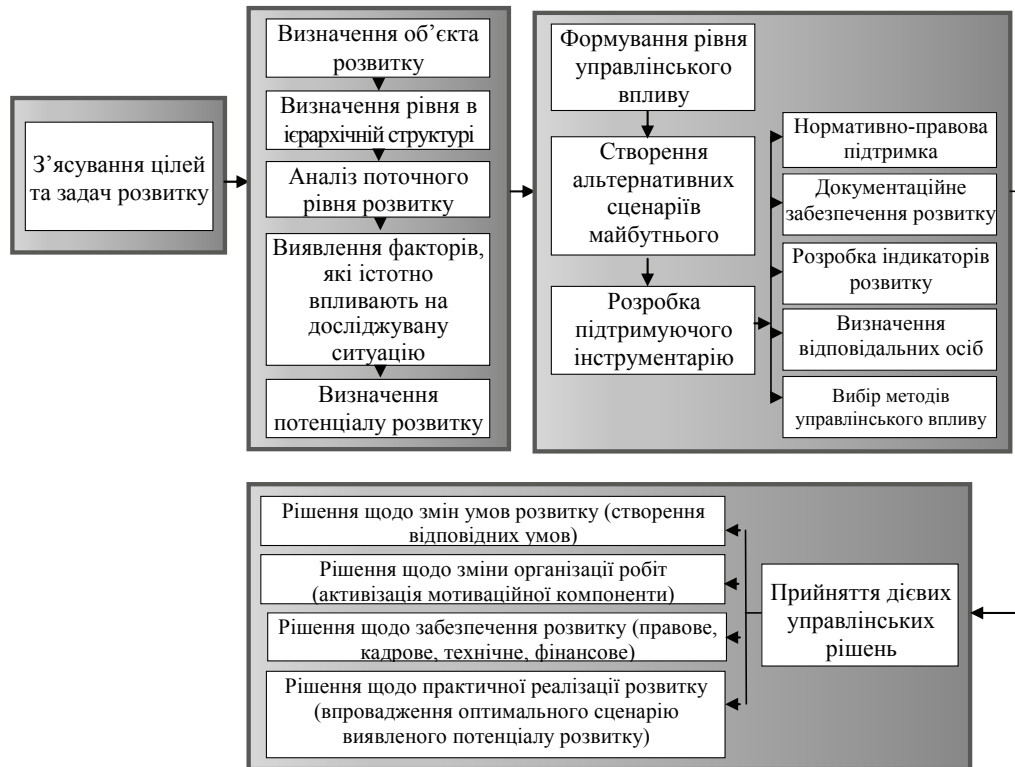

Рис. 3. Узагальнений алгоритм управлінських дій для забезпечення сталого розвитку на будь-якому рівні ієрархічної структури [власна розробка авторів]

Викладений вище алгоритм, при застосуванні його на конкретному ієрархічному рівні, повинен бути адаптований до умов цього рівня (перш за все, в частині використання наявних стандартів і правил). Важливо відзначити, що використання основних компонентів алгоритму, дозволить оперативно реагувати на зміни та виводити будь-яку економічну систему на вищий рівень конкурентоспроможності та довгострокової стійкості.

ВИСНОВКИ

Кожен рівень «сталого ієрархії» має власні цілі та функціональні обов'язки. Але всі вони є взаємозалежними та доповнюють один одного. На кожному з цих рівнів існують власні процедури та приймаються різні рішення, що є запорукою існування цього ланцюга. І кожне рішення, яке приймається, має бути спланованим та обґрунтованим. Це підтверджується розробленим алгоритмом управлінських дій, який наочно роз'яснює план протікання процесів розвитку. Використання та дотримання його пропозицій дасть змогу детально спланувати свій шлях розвитку, а ще заздалегідь спланувати критичні точки та вузькі місця, де можуть статися ризиковані зупинки розвитку. Отже,

всі ці рівні та процедури, в їх рамках, є ланками одного ланцюга і мають бути неподільними та міцними.

Список використаних джерел

1. Академічний тлумачний словник української мови (1970–1980). URL: <http://www.sum.in.ua/s/rozvytok>. (дата звернення: 12.10.2018)
2. Філософський енциклопедичний словник. URL: http://shron1.chtyvo.org.ua/Shynkaruk_Volodymyr/Filosofskiy_entsyklopedychnyi_slovyk.pdf (дата звернення: 12.10.2018)
3. Організація, розвиток виробництва на підприємстві. URL: <http://www.paragononstate.com> (дата звернення: 12.10.2018)
4. Довбенко В.І. Перспективні проблеми розвитку підприємств. II Щорічник наукових праць: Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Львів, 2003. 507 с.
5. Грицик В., Канарський Ю., Бедрій Я. Екологія довкілля. Охорона природи. Київ, 2009. 292 с.
6. Надоша О.В. Теоретико-методологічний аналіз сталого розвитку у контексті сучасних дослідницьких підходів. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2011. № 10.
7. Барлыбаев Х.А. Глобализация: за и против устойчивого развития? Москва, 2008. 262 с.
8. Западная экономическая социология: хрестоматия современной классики / пер. М.С. Добряковой и др. Москва, 2004. 711 с.
9. Урсул А.Д. Переход к устойчивому развитию. Ноо-

сферная стратегия. Москва, 2008. 483 с.

10. Данилов-Данильян В.И. Экологический вызов и устойчивое. Москва, 2000. 487 с.

11. Данилишин Б.М., Дорогунцов С.І., Міценко В.С. Природно-ресурсний потенціал сталого розвитку України. Київ, 1999. 716 с.

12. Лопатинський Ю.М., Тодорюк С.І. Детермінанти сталого розвитку аграрних підприємств. Чернівці, 2015. 220 с.

13. Прадун В.П. Економіко-екологічні основи сталого розвитку регіональних агропромислових комплексів: Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня док. екон. наук.: спец. 08.07.02. «Економіка сільського господарства і АПК». Львів, 2005. 41 с.

14. Глинська А.Є. Особливості сталого розвитку систем в залежності від їх масштабності. Вісник ХНУ. 2006. № 4. Вип. 3. С. 159-161.

15. Кулясов І.П. Кулясова А.А. Уровни разработки концепции и реализации устойчивого развития: вчера, сегодня, завтра. EcoNews. Санкт-Петербург. 2000. № 19.

16. Грицина Л. Принципи сталого розвитку підприємств: порівняльний аналіз. Економічний дискурс. 2017. № 1. С. 33-40.

References

1. Academic Explanatory Dictionary of the Ukrainian Language (1970-1980). URL: <http://www.sum.on.ua/s/rozvytok> (last accessed: 10.12.2018)

2. Philosophical Encyclopedic Dictionary. URL: http://shron1.chtyvo.org.ua/Shynkaruk_Volodymyr/Filosofskyi_entsyklopedychnyi_slovnyk.pdf (last accessed: 10.12.2018) (in Ukrainian).

3. Organization, development of production at the enterprise. URL: <http://www.paragononstate.com> (last accessed: 10.12.2018) (in Ukrainian).

4. Dovbenko V.I. Perspective problems of enterprise development. II Yearbook of Scientific Papers: Socio-Economic Studies in the Transition Period. Lviv, 2003. 507 p. (in Ukrainian).

5. Hrytsyk V., Kanarskyi Yu., Bedriy Ya. Ecology of the environment. Conservation. Kyiv, 2009. 292 p. (in Ukrainian).

6. Nadosha O.V. Theoretical and methodological analysis of sustainable development in the context of modern research approaches. Public Administration: Improvement and Development. 2011. № 10. (in Ukrainian).

7. Barlybaev H.A. Globalization: for and against sustainable development? Moscow, 2008. 262 p. (in Russian).

8. Western economic sociology: the textbook of modern classics: translated by M.S. Dobryakova et.al. Moscow, 2004. 711 p. (in Russian).

9. Ursul A.D. Transition to sustainable development. Noospheric strategy. Moscow, 2008. 483 c. (in Russian).

10. Danilov-Danilian V.I. Ecological challenge and sustainable. Moscow, 2000. 487 p. (in Russian).

11. Danylyshyn B.M., Doroguntsov S.I., Mischenko V.C. Natural Resource Potential for Sustainable Development of Ukraine. Kyiv, 1999. 716 p. (in Ukrainian).

12. Lopatinsky Yu.M., Todoryuk S.I. Determinants of sustainable development of agrarian enterprises. Chernivtsi, 2015. 220 p. (in Ukrainian).

13. Pradun V.P. Economic and ecological bases of sustainable development of regional agro-industrial complexes: Author's abstract. dis for obtaining sciences. degree dock. econ sciences: special 08.07.02. "Economy of Agriculture and Agro-industrial Complex". Lviv, 2005. 41 p. (in Ukrainian).

14. Hlynska A.Y. Peculiarities of sustainable development of systems depending on their scale. Visnyk KhNU. 2006. № 4. Issue 3. pp. 159-161. (in Ukrainian).

15. Kulyasov I.P. Kulyasova A.A. Levels of concept development and implementation of sustainable development: yesterday, today, tomorrow. EcoNews. St. Petersburg. 2000. Issue 19. (in Russian).

16. Hrytsyna L. Principles of sustainable development of enterprises: a comparative analysis. Economic discourse. 2017. Issue 1. pp. 33-40.